

پنج روایات

۱. ما به عنوان مهم‌ترین دلیل بر جواز تقلید، روایات را مطرح کرده بودیم
۲. برای اینکه ببینیم آیا این روایات شامل تقلید از مجتهد متجزی هم می‌شود باید آنها را بررسی کنیم
۳. گفته بودیم ۶ دسته روایات در این باب وارد است:

◀ (یک) دسته اول:

روایاتی که به دلالت مطابقی و جوب تبعیت از عالم را ثابت می‌کند:

* ۱. توقیع ناحیه مبارکه:

«وَأَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَأَقَعَةُ فَارْجِعُوا فِيهَا إِلَى رِوَاةٍ حَدِيثَنَا فَإِنَّهُمْ حُجَّتِي عَلَيْكُمْ وَ أَنَا حُجَّةُ اللَّهِ وَ أَمَّا مُحَمَّدُ بْنُ عَثْمَانَ الْعَمْرِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَ عَنْ أَبِيهِ مِنْ قَبْلِ فَإِنَّهُ ثَقَّتِي وَ كِتَابَهُ كِتَابِي»^۱

ما می‌گوییم:

این روایت بر مجتهد متجزی قابل انطباق است چرا که مطلق روات را حجت قرار داده است. اگرچه ممکن است بتوان گفت عنوان مذکور از کسی که یک یا چند روایت را نقل می‌کند منصرف است و ظهور در کسی دارد که حداقل تعداد معتنی بهی از روایات را نقل می‌کند.

* ۲. روایت احمد بن حاتم بن ماهویه:

«فَأَصْدَأَ فِي دِينِكُمَا عَلَى كُلِّ مُسْنٍ فِي حَبْنًا وَ كُلِّ كَثِيرِ الْقَدَمِ فِي أَمْرِنَا فَإِنَّهُمَا كَأَفْوَكُمَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى.»^۲

ما می‌گوییم:

این روایت اگرچه به مجتهد مطلق اشاره ندارد، ولی مجتهدی را مورد اشاره قرار می‌دهد که «کثیرالقدم» است و گفته بودیم مراد ظاهراً کسی است که در نزد ائمه (ع) تفقه کرده است.

◀ (دو) دسته دوم: روایاتی که به دلالت مطابقی ثابت می‌کند جواز تقلید را

* ۱. روایت تفسیر امام حسن عسکری (ع):

«فَأَمَّا مَنْ كَانَ مِنَ الْفُقَهَاءِ صَائِنًا لِنَفْسِهِ حَافِظًا لِدِينِهِ، مُخَالِفًا لِهَوَاهُ، مُطِيعًا لِأَمْرِ مَوْلَاهُ، فَلِلْعَوَامِ أَنْ يَقْلُدُوهُ،

و ذَلِكَ لَا يَكُونُ إِلَّا بَعْضُ فَقَهَاءِ الشَّيْعَةِ لَا جَمِيعِهِمْ»^۳

۱. وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۹۶، ح ۹

۲. همان، ص ۱۵۱، ح ۴۵

۳. تفسیر منسوب به امام عسکری (ع)، ص ۳۰۰

ما می‌گوییم:

۱. تعبیر «فقها» ناظر به عنوان فقیه است و می‌توان مدعی شد که فقیه بر مجتهد مطلق صادق است و بر کسیکه بخش زیادی از فقه را می‌داند هم می‌توان این عنوان را بار کرد.

۲. اینکه حضرت این صفت را مخصوص برخی از فقهای شیعه دانسته است، به معنای آن است که برخی از فقها «صائن نفس و...» نیستند.

◀ سه) دسته سوم: روایاتی که منطوق آنها نهی از قول بغیر علم است و مفهوم آنها جواز فتوای با علم است
* ۱. روایت ابی عبیده:

« مُحَمَّدٌ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ ابْنِ رَبَّابٍ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ ع مَنْ أَفْتَى النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَ لَا هُدًى مِنَ اللَّهِ لَعَنَتْهُ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ وَ مَلَائِكَةُ الْعَذَابِ وَ لَحِقَهُ وَزْرٌ مِنْ عَمَلٍ بِفُتْيَاهُ.»^۱

* ۲. روایت مفضل بن مزید:

« وَ عَنْهُ عَنْ أَحْمَدَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ مُفْضَلِ بْنِ مَزِيدٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع أَنَّهُكَ عَنْ خَصَلَتَيْنِ فِيهِمَا هَلَكَ الرَّجَالُ أَنَّهُكَ أَنْ تُدِينَ اللَّهَ بِالْبَاطِلِ وَ تُفْتِيَ النَّاسَ بِمَا لَا تَعْلَمُ.»^۲

* ۳. روایت اسماعیل بن ابی زیاد

« وَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ (أَبِي) زِيَادٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع عَنْ أَبِيهِ ع قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص مَنْ أَفْتَى النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ لَعَنَتْهُ مَلَائِكَةُ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ.»^۳

ما می‌گوییم:

عنوانی که فتوای او جایز است، «من افتی بعلم» است و این عنوان هم در مجتهد مطلق یا کسی که حداقل بخش معنی بهی از فقه را دارا باشد، ظهور دارد.

◀ چهار) دسته چهارم: روایاتی که منطوق آنها جواز افتاء برخی از اصحاب است و مفهوم آنها جواز تقلید
* ۱. روایت ارجاع به محمد بن مسلم:

« وَ عَنْ حَمْدَوَيْهِ وَ إِبْرَاهِيمَ ابْنِي نَصِيرٍ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ مُعَاذٍ عَنْ أَبِيهِ مُعَاذِ بْنِ مُسْلِمِ النَّخَوِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: بَلَّغْنِي أَنَّكَ تَقْعُدُ فِي الْجَامِعِ فَتُفْتِي النَّاسَ قُلْتُ

۱. وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۲۰، ح ۱

۲. همان، ح ۲

۳. همان، ص ۲۹، ح ۳۲

نعم و أردت أن أسألك عن ذلك قبل أن أخرج إني أقعد في المسجد فيجيء الرجل فيسألني عن الشيء فإذا عرفته بالخلاف لكم أخبرته بما يفعلون و يجيء الرجل أعرفه بمودتكم و حبكم فأخبره بما جاء عنكم و يجيء الرجل لا أعرفه و لا أدري من هو فأقول جاء عن فلان كذا و جاء عن فلان كذا فأدخل قولكم فيما بين ذلك فقال لي اصنع كذا فإني كذا أصنع»^١

* ٢. روایت ارجاع به ابان بن تغلب:

«قال له أبو جعفر عليه السلام: اجلس في مسجد المدينة و أفت الناس، فإني أحب أن يرى في

شيعتي مثلك»^٢

* ٣. روایت ارجاع به ابوبصير اسدی

«و بالإسناد عن ابن أبي عمير عن شعيب العرقوفی قال: قلت لأبي عبد الله ع ربما احتجنا أن نسأل عن الشيء فمن نسأل قال عليك بالأسدي يعني أبا بصير»^٣

* ٤. روایت ارجاع به زكريا بن آدم

«وعن أحمد بن محمد بن عيسى، عن أحمد بن الوليد، عن علي بن المسيب قال: قلت للرضا عليه

السلام: شقتي بعيدة و لست أصل إليك كل وقت فممن أخذ معالم ديني؟ فقال: من زكريا بن آدم

القمي المأمون على الدين و الدنيا، قال ابن المسيب: فلما انصرفت قدمت على زكريا بن آدم فسألته

عما احتجت إليه»^٤

* ٥. روایت ارجاع به يونس بن عبدالرحمان

«و عنه عن محمد بن نصير عن محمد بن عيسى عن عبد العزيز بن المهدي و الحسن بن علي بن يقطين جميعاً عن الرضا ع قال: قلت لأبي كاد أصل إليك أسألك عن كل ما احتاج إليه من معالم ديني أفيونس بن عبد الرحمن ثقة أخذ عنه ما احتاج إليه من معالم ديني فقال نعم»^٥

ما می گوئیم:

١. این بزرگان، در روزگار خود مجتهد مطلق بوده‌اند

٢. چنانکه درباره ابان بن تغلب گفته شده که امام صادق فرموده‌اند:

١. وسائل الشیعه، ج ٢٧، ص ١٤٨، ح ٣٦

٢. رجال نجاشی، ص ١٠

٣. وسائل الشیعه، ج ٢٧، ص ١٤٧، ح ١٥

٤. الاختصاص ص ٨٧

٥. وسائل الشیعه، ج ٢٧، ص ١٤٧، ح ٣٣

«وَرَوَى عَنْ صَالِحِ بْنِ السَّنْدِيِّ، عَنْ أُمِّيَّةَ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ أَبِي حَبِيَّةَ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِي خِدْمَتِهِ، فَلَمَّا أَرَدْتُ أَنْ أُفَارِقَهُ وَدَعْتُهُ وَقُلْتُ لَهُ أَحِبُّ أَنْ تُزَوِّدَنِي! قَالَ أَتَيْتَ أَبَانَ بْنَ تَغْلِبَ فَإِنَّهُ قَدْ سَمِعَ مِنِّي حَدِيثًا كَثِيرًا، فَمَا رَوَى لَكَ عَنِّي فَارَوْ عَنِّي.»^۱

و همچنین گفته شده است^۲ که وی سید عصر خود و فقیه عصر خود بوده است و از امام صادق ۳۰ هزار روایت نقل کرده است

۳. درباره شأن علمی ابوبصیر، محمد بن مسلم و یونس هم شبهه‌ای است و آنها را می‌توان مجتهد مطلق دانست.

۴. زکریا بن آدم هم «فقیه جلیل عظیم القدر» دانسته شده است.^۳

۱. رجال کشی، ص ۳۳۱

۲. رجال ابی داوود، ص ۹

۳. همان، ص ۱۵۸